

BiP: Stöd för identifierande av utvecklingsområden

Syftet med detta dokument är att hjälpa verksamheten att identifiera utvecklingsområden inom ramen för projektet Barnrätt i Praktiken, BiP. Stödet utgår från en problemdriven ansats, där vi väljer områden inom vilka det är mest sannolikt att vi kan stärka myndighetens verksamhet från ett barnrättsperspektiv.

Framtagande av problembild

Barnkonventionen omfattar hela MSB:s verksamhet. Samtidigt så finns ett stort behov av att fokusera arbetet, att välja och att välja bort, och därmed identifiera framtida utvecklingsområden.

Detta sker genom etablerandet av en problembild. Innan vi har etablerat vad som särskilt brister, eller kräver vår uppmärksamhet, så kan vi inte välja rätt åtgärder inom det breda fält som utgör barns rättigheter som relaterar till MSB:s verksamhet. Vi behöver också etablera en problembild för att kunna berätta *varför* ett barnrättsperspektiv är viktigt i just MSB:s verksamhet.

Barnkonventionen som svensk lag utgör ett skall-krav och ska givetvis följas i hela verksamheten. Barnkonventionen ska också vara grunden till de utvecklingsområden som MSB väljer. Men för etablerandet av en problembild som svarar på MSB:s verksamhet och uppdrag har vi tagit fram tre vägledande principer som ska hjälpa oss att identifiera de *viktigaste* utvecklingsområdena för vår myndighet i närtid.

Tanken är att de tre principerna ska hjälpa oss vid kartläggning av verksamheten. Uppfyllelse av principerna utgör alltså inte absoluta krav för att ett arbetsområde ska ses som ett prioriterat utvecklingsområde. Men om t.ex. alla tre principer uppfylls för ett arbetsområde, så talar det för att verksamheten kan komma att omfattas av framtida utvecklingsarbete inom BiP. Det kan samtidigt räcka med att endast en princip uppfylls för att ett utvecklingsområde ska ses som prioriterat. I slutet av dokumentet finns en checklista med frågor som kan användas som stöd vid kartläggning.

De tre vägledande principerna är:

1. Risk för att barns rättigheter inte efterlevs

Längre ner i detta dokument beskrivs områden där det finns identifierade risker och brister i efterlevnaden av barnkonventionen, avseende Sverige och MSB:s verksamhet. Samtliga artiklar i barnkonventionen kan användas under denna princip, men genom att utgå från identifierade risker och brister underlättar vi identifierandet av problemområden.

2. Närhet till medborgare och invånare

Barnrättsperspektivet går att arbeta in i verksamhet som direkt, alternativt indirekt eller på sikt påverkar barn. Grundidén är att vi ska leta efter utvecklingsområden där vi kan vidta åtgärder som leder till utvecklandet av arbetssätt som faktiskt stärker efterlevnaden av barnkonventionen. I det initiala kartläggningsskede som MSB befinner sig behöver vi särskilt beakta de delar av verksamheten som är närmast invånare och medborgare. Sådana delar är t.ex. utbildningsverksamheten och kommunikation/kriskommunikation. Närheten kan bestå både av fysiska möten eller av att möta människor i olika kommunikationskanaler.

3. Nationell inverkan på barns rättigheter

Arbetsområden eller processer där MSB har en nationell inverkan på tillvaratagandet av barns rättigheter är av särskild vikt. Exempelen på detta är många och av olika karaktär, men det kan t.ex. vara områden där MSB är ansvarig myndighet för en nationell handlingsplan. Ett annat exempel är etablerandet av samlad nationell lägesbild. Ett område med nationell inverkan kan ofta påverka barns rättigheter endast indirekt eller på sikt, men den inverkan MSB:s nationella linjedragningar

har på området kan skapa förutsättningar på regional och lokal nivå och utgöra en förutsättning för Sveriges efterlevnad av barnkonventionen.

Identifierade risker och brister i efterlevnaden av barnkonventionen, avseende Sverige och MSB:s verksamhet

I detta avsnitt beskrivs i korthet risker och brister i Sveriges efterlevnad av barnkonventionen. Ett särskilt fokus har lagts på området samhällskriser. Denna översikt ska inte ses som en uttömmande redovisning. Dess avsikt är att, baserat på befintliga rapporter från etablerade aktörer inom barnrättsområdet, hjälpa oss att identifiera risker och brister i MSB:s verksamhet.

Sammanfattningsvis återkommer följande brister/utvecklingsområden i barnrättsaktörernas rapporter:

- Behovet av barnanpassad information och kommunikation.
- Behovet av dokumenterade barnrättsliga analyser och konsekvensbedömningar med utgångspunkt i barnkonventionen.
- Behovet att göra barn delaktiga.

I Barnombudsmannens årsrapport 2021 *Alla tar ju inte ansvar - Barnkonventionen som lag under en samhällskris*¹ studeras hur barns rättigheter och intressen har tillgodosetts under coronapandemin. Rapporten innehåller tre förslag som syftar till att säkra och stärka barns rättigheter under en kris. Ett av förslagen ”Säkerställ barns delaktighet i Sveriges krisberedskap” har inverkan på MSB:s arbete och ansvarsområde. Barnombudsmannen anger tre åtgärder som bör göras för att barns och ungas rättigheter och intressen skall tillgodoses:

1. Inkludera ett barnrättsperspektiv i de författningar, strategier, riktlinjer och policys som är kopplade till Sveriges krisberedskap och totalförsvaret
2. Säkerställ barnanpassad information inför och vid kriser och extraordinära händelser.
3. Säkerställ att offentliga aktörer med särskilt ansvar för krisberedskap och extraordinära händelser gör barn delaktiga.

Det är inte bara Barnombudsmannen som har lyft frågan om barns delaktighet i kris. BRIS skriver t.ex. i sin årsrapport *Första året med pandemin – Om barns mående och utsatthet*² att information riktad till barn från myndigheter om smittspridningen och riktlinjer som påverkar barn har varit otillräcklig. BRIS rekommenderar därför att myndigheter säkerställer och aktivt sprider aktuell och relevant barnanpassad information om det som påverkar barn, såväl under pågående som framtida samhällskriser.

Rädda barnen ger i rapporten *1 år med pandemi – konsekvenser för barn och framtida risker*³ rekommendationer till regering, riksdag, kommuner, regioner och myndigheter. Rapporten föreslår bl.a. att aktörerna framöver ska genomföra dokumenterade barnrättsliga analyser och konsekvensbedömningar med utgångspunkt i barnkonventionen i alla åtgärder som kan relateras till coronapandemin. Rädda barnen noterar vidare att regeringen och olika myndigheter under pandemin har tagit initiativ till att sprida information till barn och unga på olika sätt. Detta bör fortsätta och utvecklas. Ett initiativ som regeringen har tagit som Rädda Barnen särskilt önskar att ska bli återkommande är pressträffar inom olika områden särskilt riktade till barn och unga. Att direkt rikta

¹ <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/alla-tar-ju-inte-ansvar.pdf>

² https://www.bris.se/globalassets/pdf/rapporter/bris_ar_2020_webb_low.pdf

³ <https://press.raddabarnen.se/documents/1-aar-med-pandemi-analys-dot-pdf-408399>

sig till barn och unga, med denna metod som vanligtvis bara riktar sig till vuxna, kan leda till att barn och unga får större förtroende för samhället och dess aktörer. De kan också bli mer intresserade av att delta i ett demokratiskt samhälle.

Checklista för identifierandet av utvecklingsområden

Checklistan nedan bygger på de tre vägledande principer som listats ovan. Checklistan är ett metodstöd och ett sätt att skapa systematik i kartläggningen. Det står varje avdelning fritt att lägga till frågor eller att använda en annan metod. Checklistan ställer i första hand frågor om *vad* vi gör. Mer detaljerade frågor kring *hur* vi kan arbeta med ett barnrättsperspektiv kommer att bli aktuella när vi har ringat in utvecklingsområden.

1. Risk för att barns rättigheter inte efterlevs			
Finns det arbetsområden där barns liv och hälsa skulle kunna värnas genom att beakta risker och sårbarheter som drabbar barn?	Svarar på artikel 2, 3 och 6 i barnkonventionen. Detta kan ske genom t.ex. kartläggning, analys eller rutiner. Risker och sårbarheter som drabbar barn är ett brett område, och varierar beroende på verksamhet. Identifiering av sådana risker och sårbarheter behöver också ske över tid. Tidigare i detta dokument har vi identifierat några av de kända riskerna.	☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?
Finns det arbetsområden där barnets bästa skulle kunna beaktas i bredare bemärkelse än enbart liv och hälsa genom att beakta kända risker och sårbarheter som drabbar barn?	Svarar på artikel 2, 3 och 6 i barnkonventionen. Detta kan ske genom t.ex. kartläggning, analys eller rutiner. Risker och sårbarheter som drabbar barn är ett brett område, och varierar beroende på verksamhet. Identifiering av sådana risker och sårbarheter behöver också ske över tid. Tidigare i detta dokument har vi identifierat några av de kända riskerna.	☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?
Finns det arbetsområden som kopplar till målet i den nationella säkerhetsstrategin ⁴ om värnandet av samhällets funktionalitet där ett barnperspektiv skulle kunna beaktas i högre grad?	Prioriteringar inom värnandet av samhällets funktionalitet kan ha en inverkan på barn under kris eller krig. Områden som skola, vård och omsorg är exempel på områden där samhällsservice kan ha en avgörande betydelse för barn och unga.	☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?
Finns det områden där din avdelning kan arbeta med barns rätt till utbildning under kris och krig?	Svarar på artikel 28-29 i barnkonventionen, samt identifierade risker under coronapandemin. Se även koppling till frågan ovan.	☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?
Finns det områden där din avdelning kan arbeta med barns rätt till fritid, lek och rekreation under kris och krig?		☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?

⁴ [Nationell Säkerhetsstrategi \(regeringen.se\)](https://www.regeringen.se/491313/1611161).

Barnets perspektiv: Finns det arbetsområden där barns säkerhet och rättigheter skulle kunna stärkas av att barn skulle få uttrycka sin mening eller sina intressen?	Svarar på artikel 12 i barnkonventionen.	☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?
Finns det arbetsområden där barns säkerhet och rättigheter skulle kunna stärkas av att vårdnadshavare till barn skulle få uttrycka sina åsikter eller synpunkter?		☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?
Finns det arbetsområden där barns säkerhet och rättigheter skulle kunna stärkas av att personer som arbetar med barn skulle få uttrycka sina åsikter eller synpunkter?		☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?
Finns det verksamheter där särskild hänsyn behöver tas till behov hos barn och ungdomar med psykisk eller fysisk funktionsnedsättning?	Svarar på artikel 23 i barnkonventionen	☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?
2. Närhet till medborgare och invånare			
Finns det verksamheter där din avdelning möter medborgare/invånare?		☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?
När din avdelning möter medborgare/invånare, når ni då barn direkt/indirekt?		☐ Ja ☐ Nej	Om ja, när och i vilka verksamheter?
Finns det verksamheter där din avdelning kommunicerar med medborgare/invånare?		☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?
När din avdelning kommunicerar med medborgare/invånare, når ni då barn direkt/indirekt?		☐ Ja ☐ Nej	Om ja, när och i vilka verksamheter?
3. Nationell inverkan på barns rättigheter och säkerhet			
Har din avdelning ansvarsområden som har nationell inverkan, där MSB t.ex. samordnar aktörer nationellt eller där vi instruerar eller inriktar andra aktörer?	Med nationell inverkan avses här arbeten där MSB har ett särskilt ansvar nationellt, genom t.ex. utfärdandet av riktlinjer, framtagande av handlingsplan, stöd till aktörer i hela landet, nationell samordning eller liknande. Om frågan upplevs för omfattande, gå vidare till nästa fråga.	☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?
Finns det arbetsområden med nationell inverkan som	Det kan t.ex. handla om kriskommunikation med allmänheten.	☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?

berör befolkningens säkerhet direkt?			
Finns det arbetsområden med nationell inverkan som berör befolkningens säkerhet indirekt?	Det kan handla t.ex. om planeringsprocesser inför hantering av olyckor, kris eller krig.	☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?
Berör några av ovan nämnda arbetsområden barns och ungdomars situation direkt/indirekt? Finns det arbetsområden där barns situation kan bli särskilt framträdande?		☐ Ja ☐ Nej	Om ja, vilka?